Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Series "Psychology". № 1(10), pp. 68-71 (2019)
УДК 159.922:159.922.76-056.49-053.5
DOI: [https://doi.org/10.17721/BSP.2019.1\(10\).17](https://doi.org/10.17721/BSP.2019.1(10).17)

ISSN 1728-3817
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing Center "Kyiv University", 2019

Анастасія Маркелова, психол.
Київ, Україна
Леонід Ніколаєв, канд. психол. наук
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди", Переяслав, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ОЗНАКАМИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

Описано та запропоновано шляхи визначення рівня шкільної дезадаптації. Визначено супутні психологічні чинники: рівні шкільної мотивації та адаптації, ситуативної й особистісної тривожності, показники та форми агресії, самооцінки депресії. Аналізуються отримані експериментальні дані про схильність до дезадаптації, а також досліджено зазначені психологічні чинники, які впливають на формування дезадаптації дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: молодші школярі, школа, адаптація, дезадаптація, агресія, тривожність, самооцінка, депресія, почуття.

Постановка проблеми. Розвиток українського суспільства в останні десятиліття характеризується змінами, що охопили практично всі сфери людського життя. Діти, як одна з найбільш незахищених верств населення, на тлі цих змін перебувають у складному становищі. Падіння життєвого рівня значної частини населення стало катализатором психоемоційного перевантаження батьків, а отже, і причиною кризових явищ у сімейних стосунках. Відбувся достатньо різкий поворот у ціннісних орієнтаціях суспільства: зняття багатьох заборон у царині моралі та етики негативно позначаються на неповнолітніх.

У життєво важливих сферах духовного й фізичного розвитку дітей спостерігається різке зниження соціальних гарантій, дистанціювання школи від дітей із важкими долями (діти з інвалідністю, вимушені переселенці тощо). Посилення зайнятості батьків в умовах економічної кризи веде до зростання бездоглядності, значно підвищуючи ризик потрапляння дітей до асоціального середовища. Отже, інтерес до чинників ризику виникнення дезадаптації значно зростає, що й обумовлює актуальність теми, більш ретельне і виважене дослідження проблеми. У результаті дії вищезазначених чинників спостерігається різке зростання дезадаптації дітей, що виражається в широкому спектрі негативних виявів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українськими науковцями, які вивчали питання дезадаптації в навчальних закладах, були І. Аносов, Д. Аносова, Н. Бігун, А. Грись, В. Гур'єва, Л. Дзюбо, О. Єжова, Л. Кальченко,

Н. Каут, О. Максимова, Л. Міщик, В. Оржеховська, О. Осадько, М. Тихонова, О. Чурюмова, Г. Федоришин, Г. Хомич, Ю. Шевченко. Дослідженням проблеми виникнення та вияву дезадаптації займалися такі зарубіжні вчені, як Б. Анан'єв, С. Белічева, Н. Белякова, О. Борисова, Г. Бурменська, М. Вострокнутова, Б. Головкин, Н. Коновалова, В. Каган, І. Крук, Г. Кумаріна, О. Новікова, Ф. Мавлеткулова, Р. Овчарова, Е. Ракульцева.

Формулювання цілей статті. Емпіричне виявлення розподілу рівнів дезадаптації та дослідження психічних станів і властивостей особистості молодших школярів із ознаками дезадаптації.

Виклад основного матеріалу. Під час вивчення методичних особливостей здійснення діагностики дезадаптації осіб молодшого шкільного віку було з'ясовано певні організаційні аспекти даного процесу, описано вибірку дослідження, обрано психодіагностичні методики. Дослідження було проведено на базі Спеціалізованої школи № 89 із поглибленим вивченням іноземних мов (м. Київ).

Задля формування контрольної та експериментальної груп дослідження психологічних особливостей дезадаптації молодших школярів було відібрано 150 учнів молодших класів віком 6–11 років за допомогою анкетування Н. Лусканової "Рівень шкільної мотивації й адаптації". Отримані кількісні результати анкетування подано в табл. 1.

Таблиця 1

Результати дослідження рівня дезадаптації молодших школярів за методикою Н. Лусканової
"Рівень шкільної мотивації й адаптації" (n = 150)

Рівні дезадаптації	Хлопці		Дівчата		Усього	
	абс., осіб	відн., % ± m	абс., осіб	відн., % ± m	абс., осіб	відн., % ± m
високий рівень	0	0	0	0	0	0
середній рівень	14	9,30±0,32	15	10,00±0,28	29	19,30±0,21
зовнішня мотивація	18	12,00±0,11	15	10,00±0,28	33	22,00±0,21
низький рівень	11	7,30±0,20	11	7,30±0,20	22	14,66±0,12
шкільна дезадаптація	31	20,66±0,13	35	23,33±1,60	66	44,00±0,09

Результати показують, що серед обстежених були відсутні діти з високим рівнем шкільної адаптації. Тобто не виявлено дітей, які б характеризувалися високою активністю у навчанні, розвиненими пізнавальними мотивами тощо.

Водночас зазначимо, що у 22 дітей (14,66 %, із них хлопців та дівчат порівну – по 11 осіб, або 0,73 %) спостерігається низький рівень мотивації й адаптації до школи. Ці діти школу відвідують неохоче, пропускають заняття. На уроках часто займаються сторонніми справами, іграми, бешкетують. Навчальна діяльність у них супроводжується серйозними труднощами, адаптація

до школи нестійка. На малюнках на шкільну тематику в таких дітей зображені ігрові сюжети, які побічно пов'язані зі школою.

Разом із тим у 29 дітей (19,30%, із них 14 хлопців – 9,30 % та 15 дівчат – 10,00 %) – середній рівень адаптації. Подібний показник має більшість учнів молодшого шкільного віку, що успішно справляються зі шкільною діяльністю. Малюнки шкільної тематики в них також із зображенням навчальних ситуацій, а при відповіді на питання в них виявляється менша залежність від суворих вимог та норм.

У 33 досліджуваних (22,00 %, із них 18 хлопців – 12,00 % та 15 дівчат – 10,00 %) зовнішня мотивація є головною мотивацією до шкільного навчання. Ці діти добре почувають себе у школі, проте відвідують її в основному заради спілкування з товаришами та педагогами. Їм подобається бути учнями, носити красивий портфель, ручки та зошити з малюнками. Сформованість пізнавальних мотивів у таких дітей менша, тому їхня зацікавленість навчальним процесом недостатня. У малюнках на шкільну тематику в таких учнів зображена частіше не навчальна, а позаурочна ситуація. На перший план вийшли соціальні мотиви (прагнення отримати схвалення від учителя та батьків, бажання отримати позитивну оцінку).

У 66 респондентів (44,00 %, із них 31 хлопець – 20,66 % та 35 дівчат – 23,33 %) виявлено негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація. У таких

дітей є серйозні труднощі в навчальній діяльності: нездатність упоратися з навчанням, наявність проблем у спілкуванні з однокласниками, педагогом. Школа ними часто сприймається як вороже середовище, перебування в якому для них нестерпне. Чим менші діти за віком, тим частіше вони плачуть та просяться додому. Також у дезадаптивних учнів може бути агресія, відмова від виконання завдань, недотримання норм і правил. Часто у них спостерігається наявність нервово-психічних розладів. На малюнках у дітей із дезадаптацією зазвичай наявні індивідуальні пристрасті дитини та невідповідність запропонованій шкільній тематиці.

Для подальшого дослідження ми відібрали 95 дітей: 66 дітей досліджуваної групи з ознаками шкільної дезадаптації (31 хлопець, 35 дівчат) та 29 осіб контрольної групи (14 хлопців, 15 дівчат) без ознак дезадаптації із середнім адаптаційним рівнем (табл. 2).

Таблиця 2

Групи обстежених дітей молодшого шкільного віку із виявами дезадаптації та осіб контрольної групи (n = 95)

Групи дітей	Абсолютний показник, осіб	Відносний показник, % $\pm$ m
I група (дослідна)		
хлопці	31	32,63 $\pm$ 0,13
дівчата	35	36,84 $\pm$ 1,60
усього	66	69,47 $\pm$ 0,09
II група (контрольна)		
хлопці	14	14,74 $\pm$ 0,32
дівчата	15	15,79 $\pm$ 0,28
усього	29	30,53 $\pm$ 0,21

Отримані дані доповнювалися наявною інформацією з медичної та педагогічної документації на кожного учня, опитування батьків, учителів і вихователів.

У ході опитування дітей молодшого шкільного віку за методиками "Шкала ситуативної та особистісної тривожності Ч. Спілберга та Ю. Ханіна", "Методика діагностики показників та форм агресії А. Басса й А. Даркі", "Шкала Цунга для самооцінки депресії" (в адаптації Т. Балашової) було отримано дані про їхню схильність до дезадаптації, а також досліджено психологічні чинники, які впливають на формування дезадаптації дітей молодшого шкільного віку.

При дослідженні психічних станів і властивостей особистості молодших школярів із ознаками дезадаптації за допомогою "Шкали ситуативної та особистісної тривожності Ч. Спілберга та Ю. Ханіна" (2007) більшість обстежених дітей із ознаками дезадаптації мали низький рівень реактивної тривожності (63,6 %), 33,3 % обстежених мали помірний рівень реактивної тривожності, 3,1 % – високий рівень реактивної тривожності, що констатує необхідність більш пильної психологічної уваги до цієї групи дітей. Серед дітей контрольної групи переважна кількість (75,9 %) мала низький рівень реактивної тривожності, а 24,1 % – помірний рівень, високий рівень був відсутній. Серед дітей основної групи з помірним рівнем РТ більша частка була чоловічої статі (18,2 %) порівняно із жіночою (15,2 %), із низьким рівнем РТ більшість було дівчаток (36,4 %) порівняно із хлопчиками (27,3 %). Серед дітей контрольної групи з низьким рівнем РТ дівчат та хлопців було порівну (37,9 %). Серед дітей із контрольної групи з помірним рівнем РТ більше було дівчат (13,8 %) порівняно із хлопцями (10,3 %).

Переважає більшість обстежених молодших школярів із ознаками дезадаптації мала високий рівень ОТ (особистісної тривожності) (87,9 %) порівняно з помірним (12,1 %). При цьому слід констатувати повну відсутність у цих дітей низьких рівнів ОТ. А серед дітей без ознак дезадаптації переважна більшість мала низький рівень ОТ (79,3 %) порівняно з помірним (20,7 %), тоді

як дітей у цій групі, що мали б високий рівень ОТ, не зафіксовано жодного.

Найбільша група дітей з ознаками дезадаптації – з високим рівнем ОТ, спостерігався дещо більший їх прошарок серед дівчат (45,5 %) порівняно із хлопчиками (42,4 %). А серед дітей із помірним рівнем ОТ було більше дівчаток (7,6 %), ніж хлопчиків – 4,5 %. Діти ж із контрольної групи з низьким рівнем ОТ становили переважну більшість дівчаток (41,4 %) порівняно із хлопцями (37,9 %). Серед дітей із контрольної групи, які мали помірний рівень ОТ, хлопчиків (10,3 %) та дівчаток (10,3 %) було порівну.

Встановлення наявності агресивної поведінки та форми агресії у молодших школярів відбувалося за "Методикою діагностики показників та форм агресії А. Басса та А. Даркі" (адаптація О. Осницького, 2008).

Показник фізичної агресії (схильність до використання фізичної сили до інших осіб) у досліджуваних становив 87,71. До виявів фізичної агресії більш схильні дівчата (88,44), ніж хлопці (86,65). Відмінності за показником є незначущими.

Показник непрямої агресії (агресивність, яка будь-якими іншими шляхами спрямована на оточуючих) становив 88,09. Для дівчат більш характерні вияви непрямої агресії (88,61), тоді як у хлопчиків цей показник дорівнює 87,75. Відмінності за даним показником є незначущими.

За шкалою роздратування (індекс 69,35) установлено високий ступінь готовності молодших школярів із ознаками дезадаптації до виявів негативних почуттів (запальність, грубість тощо) за будь-якого найменшого зовнішнього психофізичного подразнення. Установлено незначне переважання індексу у хлопчиків (69,68), у дівчат він становить 68,55.

Індекс негативізму у дітей з основної групи дорівнює 82,18, що вказує на їх високий рівень опозиційності в поведінці проти установлених звичаїв і правил.

Показник індексу образи у молодших школярів із дезадаптацією становив 86,34 (високий ступінь почуття

заздрощів та ненависті до оточуючих за їхні дії). При цьому встановлені майже однакові індекси образи у хлопців та дівчат (відповідно 86,65 і 86,46).

Установлено наявність у дітей молодшого шкільного віку з дезадаптацією недовіри й перестороги стосовно оточуючих їх осіб із виникненням психологічної установи про можливість заподіяння будь-якої шкоди (індекс підозрілості 75,86). Вираженість цього індексу встановлена більшою у дівчат (76,42), ніж у хлопців (74,81).

У дітей із дезадаптацією встановлено наявність високого рівня вираження негативізму до оточуючого середовища через свою поведінку, манеру спілкування (у цілому індекс вербальної агресії 75,39). Для обстежених дівчат більш характерна така манера поведінки (75,69), ніж для хлопців (74,98).

Значущим фактором для більшості обстеженого контингенту дітей дослідної групи виявилася наявність стійких переконань у тому, що вони є "поганими людьми", чинять оточуючим негатив та зло, через що відчувають докори сумління (високий рівень індексу почуття провини 93,29). Що стосується загального рівня агресивності в обстежених дітей молодшого шкільного віку з дезадаптацією, дослідженням встановлено наявність пограничного, так званого умовного "соціального рівня" – 24,12, що характеризує обстежених дітей як осіб, які спроможні використати фізичну силу проти інших, або виявляти агресивну поведінку. Загальний рівень агресивності дещо вищий у дівчаток порівняно із хлопчиками (відповідно 24,31 та 23,93).

Індекс ворожості у дітей експериментальної групи значно перевищив нормативні показники (13,7), що вказує на такі їхні поведінкові реакції, як почуття заздрості та ненависті до оточуючих осіб за будь-які їхні дії, недовіра та пересторога щодо оточуючих людей. У хлопців показники даного індексу спостерігались на дещо нижчих рівнях, порівняно з дівчатами (відповідно 13,44 та 13,60).

Показники загального рівня агресивної мотивації (24,89) указують на ознаки наявності потенціалу агресії молодших школярів із дезадаптацією (показники агресивної мотивації вищі за індекси агресивності як у цілому, так і за окремими групами обстежених). Хлопці при цьому меншою мірою виявляли ознаки агресивної мотивації, ніж дівчата (24,9 і 25,13).

Серед дітей контрольної групи (без ознак дезадаптації) показники майже всіх складових за "Методикою діагностики показників та форм агресії" А. Басса та А. Даркі (адаптація О. Осницького) не перевищували нормативні, окрім вияву непрямої агресії (74,10).

Проведений нами аналіз гендерних відмінностей у різноманітних виявах агресивної поведінки контрольної групи дітей показав, що дівчата більш схильні виявляти фізичну демонстрацію агресивності (50,80), тобто використовують фізичну силу проти іншої особи, у той час як хлопці частіше виявляють непряму (78,10), ні на кого не спрямовану, та вербальну (42,73) форми агресивної поведінки.

Для дітей із контрольної групи характерна опозиційна манера в поведінці від пасивного опору до активної боротьби проти сталих звичаїв і законів, у цілому індекс якої становив 52,95. Аналізуючи дані дослідження, ми виявили, що найчастіше дівчата демонструють негативізм (54,33), ніж хлопці (51,57).

Усереднений показник "образа" становить 42,72, "підозрілість" – 39,58, "почуття провини" – 35,78. Провідними показниками у дівчат є підозрілість (41,00) та почуття провини (37,03), тоді як у хлопців ці показники становлять 38,17 та 34,53 відповідно.

У хлопців домінують такі риси, як роздратування (37,03) та образа (43,77), у дівчат же вони виражені менше: роздратування – 36,33, образа – 41,67.

Аналізуючи показники фізичної та непрямої агресії, ми виявили, що вони становлять 50,65 та 74,1 відповідно.

За індексами контрольна група дітей також має показники, що не перевищують нормативні значення (індекс агресивності 15,60, індекс ворожості 6,90, рівень агресивної мотивації 13,97). За статевими відмінностями значних розбіжностей у дітей контрольної групи не встановлено.

Дослідження депресивних виявів за допомогою використання "Шкали Цунга для самооцінки депресії" (адаптація Т. Балашової, 2003) виявило, що в основній групі в усіх обстежених були наявні депресивні симптоми: легка депресія у восьми молодших школярів (три хлопці – 4,5 %, п'ять дівчат – 7,6 %, у цілому – 12,1 %) та субдепресивний стан у 58 молодших школярів (28 хлопців – 42,4 %, 30 дівчат – 45,5 %, у цілому – 87,9 %).

У контрольній групі спостерігалася інша картина: субдепресивний стан не було виявлено, стан без депресії виявлено у 11 хлопців (37,9 %), 12 дівчат (41,4 %), у цілому в 23 осіб (79,3 %). Легка депресія була виявлена у трьох хлопців та трьох дівчат (по 10,3 %), усього 6 осіб (20,6 %).

Висновки. Дослідивши рівень шкільної мотивації та адаптації, виявлено, що серед обстежених відсутні діти з високим рівнем шкільної адаптації. У 14,66 % дітей спостерігається низький рівень мотивації й адаптації до школи, у 19,30 % дітей середній рівень адаптації, у 22,00 % досліджуваних зовнішня мотивація є головною мотивацією до шкільного навчання, у 44,00 % респондентів виявлено негативне ставлення до школи, тобто шкільна дезадаптація.

Визначено, що більшість обстежених дітей з ознаками дезадаптації мають низький рівень реактивної тривожності (63,6 %), ще 33,3 % обстежених мають помірний рівень реактивної тривожності, а 3,1 % дітей – високий рівень реактивної тривожності, що констатує необхідність більш пильної психологічної уваги до цієї групи дітей. Переважна більшість обстежених молодших школярів із ознаками дезадаптації мала високий рівень особистісної тривожності (87,9 %), помірний рівень мали 12,1 %, а низький рівень був відсутній.

У досліджуваних були виявлені показники різних форм агресивної поведінки, зокрема у 87,71 % учнів діагностувалися показники фізичної агресії; у 88,09 % показники непрямої агресії; 69,35 % – роздратування. У 82,18 % досліджуваних із ознаками дезадаптації встановлено високий ступінь готовності молодших школярів до виявів негативних почуттів (запальність, грубість, тощо) за будь-якого найменшого зовнішнього психофізичного подразнення. Ще у 86,34 % молодших школярів із дезадаптацією було діагностовано показники образи (високий ступінь почуття заздрощів та ненависті до оточуючих за їхні дії). У 75,86 % досліджуваних із дезадаптацією діагностуються показники недовіри й перестороги (підозрілості) щодо оточуючих їх осіб із виникненням психологічної установи про можливість заподіяння їм будь-якої шкоди. У 75,39 % дітей із дезадаптацією встановлено наявність високого рівня вираження негативізму до оточуючого середовища через свою поведінку, манеру спілкування (вербальна агресія). Найбільш значущим чинником для 93,29 % досліджуваних дітей з ознаками дезадаптації виявилася наявність стійких переконань у тому, що вони є "поганими людьми", поведуться не чесно та завдають шкоди, тому такі діти відчувають докори сумління та почуття провини.

Виявлення загального рівня агресивності у обстежених молодшого шкільного віку з дезадаптацією показало, що у 24,12 % досліджуваних установлено наявність пограничного так званого умовного "соціального рівня", що характеризує обстежених дітей як осіб, які спроможні використати фізичну силу проти інших, або проявляти відкриту агресивну поведінку. У 13,7 % дітей експериментальної групи діагностуються виражені показники ворожості, що вказує на такі їхні поведінкові реакції, як почуття заздрості та ненависті до оточуючих. Ще у 24,89 % досліджуваних експериментальної групи показники загального рівня агресивної мотивації вказують на ознаки наявності потенціалу агресії (агресивна мотивація).

Дослідження депресивних виявів показало, що в експериментальній групі в усіх обстежених були наявні депресивні симптоми: легка депресія у 12,1 % молодших школярів та субдепресивний стан у 87,9 % молодших школярів.

Загалом можна зробити висновок, що високий рівень тривожності та депресії, наявність агресивної поведінки й різних форм агресії переважає в учнів молодшого шкільного віку із виявами дезадаптації.

Список використаних джерел

1. Аршава І. Ф. Деякі аспекти моніторингу та прогнозування соціально-психологічної дезадаптації дітей шкільного віку / І. Ф. Аршава, О. Г. Рєпіна // Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2007. – Т. 9. – Ч. 6. – С. 34–41.
2. Блажівський М. І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі / М. І. Блажівський // Наук. вісн. Львівськ. держ. ун-ту внутрішніх справ. – 2014. – Вип. 1. – С. 233–242.
3. Грись А. М. Теорія і практика підготовки психологів до роботи із соціально дезадаптованими неповнолітніми : моногр. / А. М. Грись. – К. : Геопринт, 2013. – 280 с.

4. Корниенко В. В. Школьная дезадаптация в контексте психопрофилактических мероприятий / В. В. Корниенко, О. Г. Капшук // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Наука і освіта-2003". – Д., 2003. – Т. 9. – С. 7–8.
5. Лусканова Н. Г. Методы исследования детей с трудностями в обучении / Н. Г. Лусканова // Методические рекомендации. – М. : Фолиум, 1993. – 64 с.
6. Шилова Т. А. Диагностика психолого-социальной дезадаптации детей и подростков : практик. пособ. / Т. А. Шилова. – М. : Айрис-пресс, 2004. – 112 с.

References

1. Arshava I. F. Deiaki aspekty monitoryngu ta prohnozuvannya sotsialno-psykholohichnoi dezadaptatsii ditei shkilnoho viku / I. F. Arshava, O. H. Riepina // Zb. nauk. pr. In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuca APN Ukrainy. – K., 2007. – T. 9, ch. 6. – S. 34–41.
2. Blazhivskiy M. I. Poniattia adaptatsii u suchasni naukovi literaturi / M. I. Blazhivskiy // Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. – 2014. – Vyp. 1. – S. 233–242.
3. Hrys A. M. Teoriia i praktyka pidhotovky psykholohiv do roboty z sotsialno dezadaptovanyimi nepovnoolitnymi : monohrafiia / A. M. Hrys. – K. : Heoprynt, 2013. – 280 s.
4. Kornienko V. V. Shkolnaia dezadaptatsiia v kontekste psykhoprofilaktycheskykh meropriiaty / V. V. Kornienko, O. H. Kapshukova // Materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. "Nauka i osvita-2003". – D., 2003. – T. 9. – S. 7–8.
5. Luskanova N. H. Metody issledovaniia detei s trudnostiamy v obuchenii / N. H. Luskanova // Metodicheskiye rekomendatsyy. – M. : Folyum, 1993. – 64 s.
6. Shylova T. A. Dyagnostyka psykholoho-sotsialnoi dezadaptatsyy detei y podrostkov : Praktycheskoe posobie / T. A. Shylova. – M. : Airys-press, 2004. – 112 s.

Надійшла до редколегії 30.04.19

Anastasia Markelova, psychologist

Kyiv, Ukraine;

Leonid Nikolaev, PhD,

Grigory Skovoroda State Pedagogical University of Pereyaslav, Pereyaslav, Ukraine

STUDY OF MENTAL STATES AND PECULIARITIES OF ELEMENTARY SCHOOL CHILD'S PERSONALITY WITH DISADAPTATION

The authors describe and propose ways to determine the level of school disadaptation. Associated psychological factors are identified: levels of school motivation and adaptation, situational and personal anxiety, indicators and forms of aggression, self-esteem of depression. The obtained experimental data on the tendency to disadaptation are analyzed, as well as the psychological factors that influence the formation of disadaptation of young school children are investigated.

Quantitative and qualitative analysis of mental states and personality characteristics of elementary school children with disadaptation shall be conducted to study their school disadaptation, organization of comprehensive psychological and pedagogical assistance to school children, teachers and parents. Existing research methods are mainly based on self-estimation methodologies.

Experimental data on addiction to disadaptation was obtained, additionally, the psychological factors, which influence on disadaptation formation of elementary school children, were examined. The majority of examined children were found to have a low level of reactive anxiety and a high level of personal anxiety.

Keywords: elementary school children, school, adaptation, disadaptation, aggression, anxiety, self-esteem, depression, feelings.

Анастасія Маркелова, психолог

Київ, Україна;

Леонід Николаєв, канд. психол. наук

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди", Переяслав, Україна

ИССЛЕДОВАНИЕ ПСИХИЧЕСКИХ СОСТОЯНИЙ И СВОЙСТВ ЛИЧНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С ПРИЗНАКАМИ ДЕЗАДАПТАЦИИ

Описываются и предлагаются пути установления уровня школьной дезадаптации. Определены сопутствующие факторы: уровень школьной мотивации и адаптации, ситуативной и личностной тревожности, показатели и формы агрессии, самооценки депрессии. Анализируются полученные экспериментальные данные о склонности к дезадаптации, а также изучены указанные факторы, влияющие на формирование дезадаптации детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: младшие школьники, школа, адаптация, дезадаптация, агрессия, тревожность, самооценка, депрессия, чувства.